

ПОДХОДИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА АГРЕСИВНИ ПРОЯВИ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Мария Иванова Караиванова

СУ „Св. св. Кирил и Методий”, гр. Бургас

APPROACHES FOR PREVENTING AND OVERCOMING AGGRESSIVE MANIFESTATIONS IN PRIMARY SCHOOL

Mariya Ivanova Karaivanova

St. Cyril and St. Methodius Secondary School, city of Burgas

Abstract: *This paper examines the topic of prevention and overcoming aggressive behavior in primary school age and presents good pedagogical practice for dealing with this problem. Nowadays, the increasing aggressiveness and violence among children requires approaches to deal more effectively with this challenging issue. The purpose of the research is to analyze and implement different approaches for the prevention and overcoming of aggressive behavior among students of primary school age. The "Film-test" methodology of René Gilles was used. The results of the research show that the combination of different approaches such as work with virtues and individual activities with students has a positive effect in reducing the levels of aggressiveness and conflict. Summarizing the results, it can be concluded that the active influence of teachers and pedagogues through innovative methods is essential to deal with the aggressive manifestations of children of primary school age.*

Keywords: *approaches, prevention, aggression*

Агресивните деца обикновено израстват в семейства, в които има малък интерес, предпочитат физическото наказание пред обяснението. Но наказанието е ефективно, само когато е адекватно на деянието, последователно и придружено от приятелско, търпеливо обяснение на правилата за поведение. Като наказание могат да се използват лишаване от награди, временна изолация от връстници, а не физическо наказание и демонстрация на враждебност. Детската агресия представлява обратната страна на беззащитността. Несигурността поражда страх. Опитвайки се да се справи със страховете си, детето прибягва до отбранително агресивно поведение.

В днешно време агресията не е нещо, което децата не познават. Неимоверно са се увеличили бруталността, жестокостта и насилието, които се упражняват върху и от деца. Все по-обезпокоителни стават липсата на чувствителност към болката, страданието, които са съпроводени от безразличието. Основният проблем в детството е именно агресията. Агресивността придобива все по-хронични и разнообразни форми. Силно агресивните деца запазват този вид поведение във времето и го демонстрират в различни ситуации. Това показва, че агресивността остава устойчива във времето, изменяйки само формите, в които намира начин за изразяване. Самата агресивност е свързана с различни

ментални и социални проблеми – различни зависимости, неуспехи в училище, емоционални и когнитивни проблеми, ограничена социална компетентност, трудности при изграждане на социални взаимоотношения и други. Неимоверно са се увеличили жестокостта и бруталността, които се упражняват върху и от деца [1].

Образованието, респективно училището, оказва съществена роля за формирането на детската личност. Децата, в процеса на участие и взаимодействие в училищния живот, се превръща в основен фактор, където усвояват социалния опит, формират социални умения, стремят се към самоизява и установяване на личността си [2].

Всичко това прави работата с децата в училище изключително важна. От съществено значение е проявите на агресия да бъдат отчетени навреме и да се работи върху тях. Още в ранна детска възраст децата проявяват симптоми и на агресия, и ако бъде работено върху това, може да спомогне за спокойното им развитие. Именно поради това темата за подходите за превенция и преодоляване на агресивни прояви в начална училищна възраст е изключително актуална.

Настоящото проучване има за цел е да се представи добра педагогическа практика, която е свързана с прилагането на различни подходи за превенция и преодоляване на агресивни прояви в начална училищна възраст.

Изследването се проведе в следните етапи:

1. Подготовка за изследването – този етап се осъществи в периода от месец септември 2020 г. до месец октомври 2021 г. и включва анализ на нормативната база, проследяване на критериите и показателите за провеждане на изследването, както и търсене на подходящи способности за запознаване на участниците с целите и задачите на изследването.
2. Първи етап на изследването – обхваща периода от месец октомври 2020 г. до месец декември 2020 г., когато се проведеха описаните уроци, които са част от раздел „Добродетели“.
3. Втори етап на изследването – проведе се през месец декември 2020г., като учениците попълниха теста по методиката на Рене Жил.
4. Трети (финален) етап на изследването – осъществи се в периода от месец декември 2020 година до месец януари 2021 година и се анализираха получените резултати, оформиха се в табличен и графичен вид и се направиха необходимите изводи и заключения.

В началото на всяка учебна година изготвям визия за класа, която да следвам с учениците. Разделите в нея са обвързани с интересите и нуждите на децата, които се определят чрез попълване на анкета, диагностично оценяване, не само за предметно знание, но и за умения и нагласи. Вземам предвид гледните точки и обратната връзка на родителите и колегите, които също работят с децата.

Визията в конкретния случай адресира нуждите на учениците свързани с работа в екип, социални и междуличностни умения, силно изразената агресия в класа, липсата на вяра в собствения потенциал, както и неувереността при представяне на свой или общ продукт.

Ежедневните конфликти, сбивания и неумение за търпимост към другия, наложиха критична нужда за спешна намеса и работа върху развитието на нагласата емоционална интелигентност и социални и междуличностни умения интегрирайки уроците в раздел „Добродетели”, в който децата да научават всеки ден дадена добродетел, да я демонстрират, търсят у другия и в края на раздела да създадат свой продукт „Дърво на ценностите”.

Целта бе учениците да изградят доброжелателни отношения, да уважават всеки член на класа, да разграничават доброто от злото, лъжата от истината и да прилагат знанията си в ежедневието. Критично да оценяват собствените и чуждите постъпки и да помагат на по-слабите при трудните задачи.

Нагласите и уменията съм развивала чрез решаване на казуси, работа в екип и индивидуални и групови рефлексии, като индикатор за успех е заложено 100% от учениците да покриват критериите заложени в критериалната матрица, с която измервам напредъка. (виж Приложение №2)

Емоционалната интелигентност има за цел възпитаване на учениците в търпимост, съдържаност и толерантност, така се изгражда емоционална личност, която умее да се владее и намира най-верният път при контактуване с останалите.

Развитие чрез групови и индивидуални саморефлексия. Учениците да саморефлектират и търсят обратна връзка за работа си, като оценка на свой съученик, мнение на свой съученик, одобрение от други учители и родители. Също и чрез възпитаване на учениците на добротворство, създаване на емоционално-интелигентни личности, в които са залежали християнските ценности.

КАК СЕ СПРАВЯМ?

Един честен поглед към моето поведение и личност

1. Как се справих в училище тази седмица - с ученето, с домашните?
2. Как бих могъл да бъда по-добър ученик следващата седмица?
3. Как се държах, какво поведение имах тази седмицата?
4. Как бих могъл да подобря поведението си?
5. Запиши кое е най-важното нещо, което научи през тази седмицата по време на занималнята: .....
6. Назови добродетел, която си показал, демонстрирал през тази седмица. Какво добро направи тази седмица?

7. Запиши, разкажи за поне една добродетел, която си видял твой съученик да демонстрира през тази седмица. Нещо хубаво, добро, което е направил той/тя и напиши името му.

8. Каква цел си поставяш за следващата седмица? (във връзка с ученето, поведението, занималнята)

Индикатор за успех – 100% от учениците участват в рефлексите, 100% от учениците активно търсят възможности за споделяне, 100% от учениците дават и получават обратна връзка.

В класната стая има постер с визията, който илюстрира кои са уменията и нагласите, които ще развиват учениците през учебната година и стъпките, които трябва да изминат (виж Приложение № 3).

Поведението на децата се регулира и визуализира чрез тракер – светофар с техните имена, написани на лепящи листчета:

Фиг. 1. Тракер за поведение „Светофар – Кой спазва правилата?“

В началото на седмицата на целия клас (отбор) са дадени определен брой точки (примерно 20 т.). Целта е в края на седмицата точките да са запазени или възстановени. Тогава учениците разменят точките си за награда – групова или индивидуална, обаждане на родителите за похвала, право на избор на място за сядане, право на избор на игра и т.н.

В началото на всеки ден имената на децата са в зеления сектор на светофара, за да им се даде шанс да останат в същия сектор, дори да са завършили предния ден в червеното на светофара.

1. Ако някой наруши някое от правилата за поведение, то името му отива от зеления в жълтия сектор на светофара.
2. Ако втори път същото дете наруши правилата, отива от жълтия в червения сектор на светофара.

3. Ако ученикът продължава да нарушава правилата, но вече е в червения сектор на светофара, се отнема по една точка от класа (отбора) – от точките, който е даден в началото на седмицата.
4. Всеки ученик, който е в различен от зеления сектор на светофара, в рамките още на часа при спазване на правилата, се връща в жълтия или в зеления сектор на светофара (в зависимост от това къде се намира в момента).
5. Когато са отнети точки на класа (отбора) при спазване на правилата от ученик, който е в зеления сектор на светофара, се възстановява (печели) точка за класа (отбора), но за да се възползват от това учениците не трябва да има дете в различен сектор от зеления.
6. Всеки ден, в който в края на деня няма нито един ученик от класа в жълтото или в червено на светофара, това носи 1 допълнителна точка към отборните точки на класа.

Целта е учениците да се саморегулират и да развиват чувството си за общност, отговорност и принадлежност към групата. Поведението и спазването на правилата измервам всеки ден. Ако в края на деня ученикът не е нарушил нито едно правило, получава в тракера – светофар зелено усмихнато човече. Учениците, които се намират в останалите сектори на светофара, получават човечета в съответния цвят, като червеното е намръщено човече.

Учениците, които са имали само зелени човечета (или пък само в един от дните са имали жълто човече – т.е. имат 5 зелени човечета или 4 зелени и 1 жълто), получават картонче с похвала и подпис от учителя, място те да се подпишат и място за подпис от родител. Картончетата се събират и съхраняват от ученика. В края на срока, който има най-много картончета, получава изненада (книжка от учителя или според интересите на децата).

7. Бележка до родителите при 3 последователни дни с червени точки на един и същи ученик, в която бележка детето трябва да обясни защо има червена точка и какво ще промени, а родителят се подписва.
8. Документира се спазването на правилата, като веднъж месечно се изпраща бележка-справка до родителя на всеки ученик за поведението му през този месец

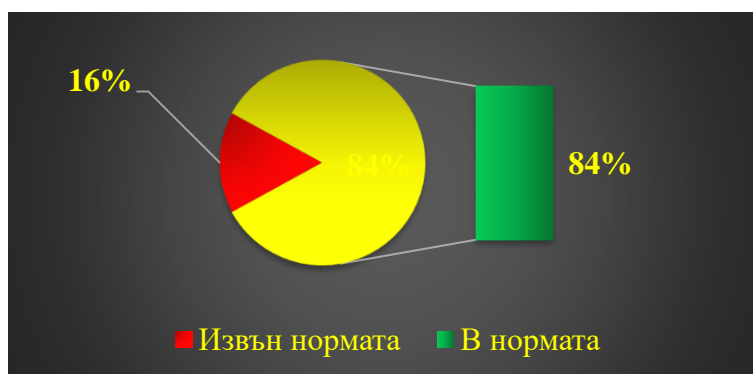
В тракера за поведение с всяка изминала седмица все повече ученици успяват да коригират поведението си и да останат в зеленото на светофара, картончетата за отлично поведение се увеличават и класът успява да достигне в края на раздел „Добродетели” ниво за получаване на колективни награди.

А месец преди края на учебната година и до голямата награда „Домашно парти у госпожата”:

Фиг. 2. Голямата награда „На гости у госпожата” за спазвалите отлично поведение 6 поредни седмици

След направеното проучване на литературните източници по проблема, се подбра подходящ диагностичен инструментариум, а именно тестът на Рене Жил. Представят се само резултатите от Скала № 11 „Конфликтност, агресивност”, поради темата на настоящото изследване.

Фиг. 3. Резултати от теста за диагностика на агресивно поведение и конфликтност по метода на Рене Жил

От получените резултати на Диаграма 1, ясно се отчита, че 84% от изследваните ученици, демонстрират данни, които отговарят на критериите, покриващи показателите в нормата. Останалите 16% от второкласниците са отчетели нива на агресивност и конфликтност, които са извън нормата.

На базата на получените резултати, отчетени в по-горната таблица, регистриращи нивото на агресивност и конфликтност на учениците от втори клас, дават основание да се твърди, че до голяма степен изследваните лица са успели да покрият по-голяма част от критериите на теста на Рене Жил, за да бъдат регистрирани в ниво „в нормата” (84%).

Един от положителните аспекти при проведеното изследване в случая е, че процентът на учениците, които попадат в ниво „извън нормата”, е твърде малък (16% от всички изследвани). Независимо от по-ниския брой в процентно отношение, е важно да не се прекъсва работният процес с всички ученици, тъй като повишената степен на

агресия, се отразява негативно не само върху индивидуалното развитие, но и върху това на целия клас.

При анализиране и синтезиране на резултатите може да се направи изводът, че нивото на агресия и конфликтност на респондентите второкласници, се определя като ниско. Като препоръка се представя твърдението, че трябва да има по-голямо сътрудничество със семейството и промяна в средата.

Семейството е основата на обществото и основен фактор за възпитанието на човека. В семейството се изграждат основите на човешката личност. Семейната среда включва материалните и духовните ресурси в семейството; психическа атмосфера и вътрешна организация на семейния живот. Средата в семейството създава предпоставки за възпитателно въздействие при активно участие на децата в реализиране на всички дейности, възникващи проблемни ситуации. Семейството е основен фактор за възпитанието и развитието на индивида. Това е така, защото в него се изграждат основите на човешката личност. Неговата психическа атмосфера, цялата вътрешна организация на семейния живот. Семейството е институция, чиито функции се определят от задоволяването на личните и обществени потребности на индивида. Отглеждането на децата е най-важното задължение и основна причина за съществуването на семейната институция.

За намаляване на агресивността и конфликтността в тази възраст могат да послужат различни психологични и социални подходи от най-широко естество, както и такива със спонтанен и непринуден характер. В рамките на началното училище тези методи следва да се прилагат както индивидуално, така и групово с всички учащи – в условията на средата, в която се намират ежедневно. Необходимо е и при двата случая, строго съобразяване с желанията и интересите на учениците спрямо тяхната възраст. Затова могат да се използват различни методи като всички видове игри и физически упражнения за релаксация и снемане на напрежението, беседи с разнообразна тематика, рисувателни методики, игрови дейности, подкрепени или не от музикален фон.

Много добър ефект и полезно действие имат употребата на гореспоменатите методики и подходи, особено когато се изпълняват сред външни условия на природната среда, даваща необходимата на детския дух свобода. Основната задача на тези подходи, независимо от вида на агресията, е подаване на разнообразни алтернативи, подходящи да заместят агресивното поведение.

Основните фактори, определящи формирането на агресивността на децата, са:

- семейство;
- връстници;
- медии и други.

Децата учат агресивно поведение чрез пряко подсилване по същия начин, като наблюдават агресивните действия на обществото.

В хода на работата бяха определени следните категории, които определят агресивното поведение, а именно:

- вродени мотиви или склонности;
- потребности, стимулирани от външни стимули;
- когнитивни и емоционални процеси;
- съответните социални условия в комбинация с предишно обучение.

Обобщаващият извод е свързан с твърдението, че пред учителите, психолозите и възпиталите стои трудната задача да се справят с различните форми на агресията.

В работата на всеки учител преди всичко трябва да е приоритет грижата не само за физическото, но и за психическото състояние на децата. Още от малки децата проявяват агресивност, било то в ниска или висока степен. Понякога едни наглед малки и безобидни ситуации могат да индикират у подрастващите прояви на агресия, а това не трябва да остане незабелязано. Важно е да се използват разнообразни алтернативи в практиката, които да заместват агресивното поведение.

Настоящата разработка спомогна да изследвам проявата на формите на агресивно поведение при учениците от втори клас. И към момента включвам в работата си подобни изследвания, с цел намаляване и своевременно откриване на детските прояви на агресия, защото всеки от нас би се чувствал по-добре в свят, в който агресията е сведена до минимум на своите прояви.

Литература

- [1] Стаматов, Р. Детската агресия. Пловдив, Хермес, 2008.
[2] Стойков, И. Педагогическа и възрастова психология. София, Фабер, 2001.

За контакт с автора
Мария Караиванова
e-mail: karaivanova81@gmail.com